

O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI JIZZAX FILIALI

ISSN 2181-3884

ZAMONAVIY ILMIY-TEXNIK TADQIQOTLAR

xalqaro jurnali

Vol. 2 No. 3

2026

**International Journal of
Contemporary Scientific
and Technical Research**

**Volume 2 Issue 3
2026**

**Zamonaviy ilmiy-texnik
tadqiqotlar xalqaro jurnali**

**3-son
2026**

**Международный журнал
современных научно-
технических
исследований**

**Том 2 Выпуск 3
2026**

MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI

Xalqaro ilmiy-elektron jurnali

Tahrir kengashi raisi:

P.f.d., prof., O.X. Turakulov

Bosh muharrir:

A.A. Abdumalikov

Tahrir kengashi mas'ul kotibi:

D.M. Jomurodov

Tahririyat hay'ati:

1. B.f.d., prof., S. Murodova (O'zMU Jizzax filiali, UZB)
2. P.f.n., prof., S. Usmanov (O'zMU Jizzax filiali, UZB)
3. T.f.n., dos., S. Tavboev (O'zMU Jizzax filiali, UZB)
4. F.f.d., prof., N. Djusupov (O'zDJTU, UZB)
5. T.f.d., dos., S. Ruzimov (TTPU, UZB)
6. P.f.d., prof., G. Lekerova (SKU, KZH)
7. DSc., Ali Coşkan (ASUI, TR)
8. T.f.d., prof., D. Irgasheva (TATU, UZB)
9. T.f.d., prof., I. Siddikov (NRU TIIAME, UZB)
10. T.f.n., dos., S. Eshkabilov (NDU, US)

Zamonaviy ilmiy-texnik tadqiqotlar xalqaro elektron jurnali (International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research) O'zMU Jizzax filiali Kengashining qaroriga asosan tashkil etilib, 2022-yil 9-sentabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №038200 raqami bilan ro'yxatidan o'tkazilgan, shuningdek davlatlararo standartlar talabi asosida O'zbekiston Milliy kutubxonasidan jurnal uchun 2181-3884 ISSN raqami olingan.

© "O'zMU Jizzax filiali" – 2023

Tahririyat manzili:

130100, Jizzax viloyati, Jizzax shahri,
Sh.Rashidov Shox ko'chasi, 259-uy.

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING OG'ZAKI NUTQ KO'NIKMALARINI 50' INTEGRATIV METODIK TIZIMI ASOSIDA RIVOJLANTIRISH

Axmedov Hasan Uzairovich

Chirchiq davlat pedagogika universiteti, mustaqil izlanuvchi.

Annotatsiya.

Maqolada bo'lajak o'qituvchilarning og'zaki nutq ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan 50' integrativ metodik tizimining nazariy-metodik asoslari yoritilgan. Tizim *O'qituvchi*, *O'rganuvchi*, *O'qitish metodlari*, *texnikasi va amaliyoti*, *O'quv topshiriqlari hamda O'qitish muhiti* komponentlarining o'zaro funksional integratsiyasiga asoslanadi. Tadqiqotda pedagogik modellashirish, strukturaviy-funksional tahlil, qiyosiy tahlil va tizimlashtirish metodlaridan foydalanilgan. Natijada 50' tizimining maqsadli, mazmuniy, jarayon-texnologik va baholash-natijaviy bloklardan iborat pedagogik model bilan bog'lanish mexanizmi asoslangan. Interaktiv nutqiy hamkorlik, vaziyatli-kontekstual tashkil etish, refleksiv-regulyativlik va moslashuvchan qayta aloqa tizimining ishlash tamoyillari sifatida belgilangan. Mazkur integratsiya bo'lajak o'qituvchining turli vaziyatlarda fikrini aniq, mantiqiy, ravon va pedagogik maqsadga muvofiq ifodalashini ta'minlaydigan yaxlit metodik mexanizm sifatida tavsiflangan.

Kalit so'zlar: 50' integrativ metodik tizimi, o'qituvchi, o'rganuvchi, o'qitish metodlari, texnikasi va amaliyoti, o'quv topshiriqlari, o'qitish muhiti, komponentlararo integratsiya, pedagogik model, interaktiv nutqiy hamkorlik, vaziyatli-kontekstual tashkil etish, refleksiv-regulyativlik, moslashuvchan qayta aloqa.

РАЗВИТИЕ НАВЫКОВ УСТНОЙ РЕЧИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НА ОСНОВЕ ИНТЕГРАТИВНОЙ МЕТОДИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ «50'»

Ахмедов Хасан Узаирович

Чирчикский государственный педагогический университет, независимый исследователь.

Аннотация.

В статье освещены теоретико-методические основы интегративной методической системы 50', направленной на развитие навыков устной речи будущих учителей. Система основана на функциональной интеграции компонентов «Учитель», «Обучающийся», «Методы, техники и практика обучения», «Учебные задания» и «Образовательная среда». В исследовании использованы методы педагогического моделирования, структурно-функционального и сравнительного анализа, а также систематизации. В результате обоснован механизм взаимосвязи системы 50' с педагогической моделью, включающей целевой, содержательный, процессуально-технологический и оценочно-результативный блоки. В качестве принципов функционирования системы определены интерактивное речевое взаимодействие, ситуативно-контекстуальная организация, рефлексивно-регулятивный подход и адаптивная обратная связь. Данная интеграция охарактеризована как целостный методический механизм, обеспечивающий способность будущего учителя точно, логично, свободно и в соответствии с педагогической целью выражать свои мысли в различных ситуациях.

Ключевые слова: интегративная методическая система 50', учитель, обучающийся, методы, техники и практика обучения, учебные задания, образовательная среда, межкомпонентная интеграция, педагогическая модель, интерактивное речевое взаимодействие, ситуативно-контекстуальная организация, рефлексивно-регулятивный подход, адаптивная обратная связь.

DEVELOPING FUTURE TEACHERS' ORAL COMMUNICATION SKILLS BASED ON THE 50' INTEGRATIVE METHODOLOGICAL SYSTEM

Axmedov Hasan Uzairovich

Chirchiq State Pedagogical University, Independent Researcher.

Abstract.

The article presents the theoretical and methodological foundations of the 50' integrative methodological system aimed at developing future teachers' oral communication skills. The system is based on the functional integration of the components *Teacher, Learner, Teaching Methods, Techniques and Practices, Learning Tasks, and Learning Environment*. The study employed pedagogical modeling, structural-functional analysis, comparative analysis, and systematization methods. As a result, the mechanism linking the 50' system with a pedagogical model consisting of goal-oriented, content, process-technological, and assessment-result blocks was substantiated. Interactive verbal collaboration, situational-contextual organization, reflective-regulatory practice, and adaptive feedback were identified as the operational principles of the system. This integration is characterized as a holistic methodological mechanism that enables future teachers to express their ideas accurately, logically, fluently, and in accordance with pedagogical objectives in various situations.

Keywords: 50' integrative methodological system, teacher, learner, teaching methods, techniques and practices, learning tasks, learning environment, intercomponent integration, pedagogical model, interactive verbal collaboration, situational-contextual organization, reflective-regulatory practice, adaptive feedback.

Kirish. Zamonaviy pedagogik faoliyatda o'qituvchining kompetentligi faqat fan mazmunini bilish bilan cheklanmaydi. O'qituvchi o'quv materialini tushuntirish, savol qo'yish, fikrni dalillash, auditoriya bilan muloqot o'rnatish, o'quvchining javobiga munosabat bildirish, murakkab vaziyatni nutq vositasida boshqarish va refleksiv tahlil qilish qobiliyatiga ham ega bo'lishi zarur. Shu sababli bo'lajak o'qituvchilarning og'zaki nutq ko'nikmalarini oliy ta'lim jarayonida maqsadli rivojlantirish pedagogik tayyorgarlikning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Kommunikativ kompetensiya nazariyasida nutqiy faoliyat grammatik jihatdan to'g'ri gap tuzishdan kengroq hodisa sifatida talqin qilinadi. D. Hymes kommunikativ kompetensiya tushunchasi orqali til birliklaridan ijtimoiy vaziyatga mos foydalanish zaruratini asoslagan. M. Canale va M. Swain esa kommunikativ kompetensiyani o'zaro bog'liq tarkibiy qismlar orqali tushuntirib, til o'rgatishda real kommunikativ faoliyatning ahamiyatini ko'rsatgan. Ushbu qarashlar bo'lajak o'qituvchining nutqini ham vaziyat, maqsad, adresat va kommunikativ vazifa bilan uzviy bog'liq holda shakllantirish zarurligini ko'rsatadi.

Og'zaki nutqni rivojlantirishda alohida metod yoki mashqning o'zi yetarli emas. O'qituvchi faoliyati, talabaning subyekt sifatidagi ishtiroki, qo'llaniladigan metod va texnikalar, topshiriqlar mazmuni hamda muloqot yuz beradigan ta'lim muhiti bir-biriga mos kelmasa, nutqiy faoliyat fragmentar tus oladi. Aynan shu metodik nomutanosiblik komponentlarni yagona maqsad atrofida integratsiyalovchi tizimga ehtiyoj tug'diradi.

Vaziyatli ta'lim konsepsiyasida o'rganish ijtimoiy amaliyot va faoliyat konteksti bilan bog'liq jarayon sifatida qaraladi. Bilimning amaliyotda shakllanishini o'rgangan M. Eraut ham nazariy bilim, tajriba va professional faoliyat o'rtasidagi aloqani muhim deb hisoblaydi. Og'zaki nutqni o'qitishga doir tadqiqotlarda esa kommunikativ topshiriqlar, o'zaro muloqot, nutqning ravonligi va aniqligini birgalikda rivojlantirish zarurati ta'kidlanadi. Demak, bo'lajak o'qituvchining nutqiy tayyorgarligi auditoriyadagi real pedagogik vaziyatlarga yaqinlashtirilgan, ko'p komponentli metodik muhitda tashkil etilishi maqsadga muvofiq.

Mazkur tadqiqotda taklif etilayotgan 50' integrativ metodik tizimi aynan shu ehtiyojdan kelib chiqadi. "50'" nomi tizimning besh tayanch komponenti — O'qituvchi, O'rganuvchi, O'qitish metodlari, texnikasi va amaliyoti, O'quv topshiriqlari hamda O'qitish muhitining bosh harfi asosida shakllantirilgan. Tizimning konseptual g'oyasi mazkur komponentlarni parallel elementlar sifatida emas, balki o'zaro ta'sir qiluvchi va bir-birining funksional imkoniyatini kuchaytiruvchi metodik birliklar sifatida tashkil etishdan iborat.

Tadqiqotning maqsadi 50' integrativ metodik tizimining tarkibiy tuzilishi va ishlash mexanizmini ilmiy-metodik jihatdan asoslash, uni bo'lajak o'qituvchilarning og'zaki nutq ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan maqsadli, mazmuniy, jarayon-texnologik va baholash-natijaviy bloklardan iborat pedagogik model bilan integratsiyalash tamoyillarini aniqlashdir. Tadqiqot savoli quyidagicha belgilandi: 50' komponentlari qanday metodik bog'lanishda tashkil etilganda og'zaki nutqni rivojlantirishning yaxlit, vaziyatga mos va qayta aloqaga tayangan mexanizmi yuzaga keladi?

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot nazariy-metodik xarakterga ega bo'lib, unda empirik samaradorlik ko'rsatkichlarini sun'iy ravishda keltirish emas, balki 50' integrativ metodik tizimining konseptual tuzilishi, funksional aloqalari va pedagogik modeldagi o'rnini asoslash maqsad qilingan. Shu bois metodologik baza kommunikativ, kompetensiyaviy, faoliyatga yo'naltirilgan, vaziyatli-kontekstual va refleksiv yondashuvlarning o'zaro uyg'unligiga tayandi.

Birinci bosqichda ilmiy adabiyotlarni nazariy va qiyosiy tahlil qilish metodi qo'llanib, kommunikativ kompetensiya, bilim, vaziyatli o'rganish, og'zaki nutqni o'qitish va topshiriqqa asoslangan ta'limga oid konsepsiyalarning metodik imkoniyatlari aniqlashtirildi. Bu tahlil nutq ko'nikmasini faqat lingvistik aniqlik bilan emas, balki interaktivlik, vaziyatga moslik, strategik boshqaruv va refleksiya bilan bog'liq integrativ sifat sifatida talqin qilishga imkon berdi.

Ikkinchi bosqichda pedagogik modellashtirish metodi asosida 50' tizimining tarkibiy komponentlari va ularning pedagogik model bloklari bilan aloqasi loyihalashtirildi. Modellashtirishda "komponent → funksiya → o'zaro ta'sir → kutiladigan nutqiy natija" mantiqiy zanjiri asosiy tahlil birligi sifatida olindi. Bu yondashuv har bir komponentning alohida vazifasini emas, balki boshqa komponentlar bilan bog'langanda hosil qiladigan metodik effektini aniqlashga xizmat qildi.

Uchinchi bosqichda strukturaviy-funksional tahlil yordamida O'qituvchi, O'rganuvchi, O'qitish metodlari, texnikasi va amaliyoti, O'quv topshiriqlari hamda O'qitish muhitining vazifalari belgilandi. Tizimning barqaror ishlashi uchun to'rtta funksional tamoyil — interaktiv nutqiy hamkorlik, vaziyatli-kontekstual tashkil etish, refleksiv-regulyativlik va moslashuvchan qayta aloqa — ajratildi. Mazkur tamoyillar tizim elementlarini bir yo'nalishga birlashtiruvchi ichki mexanizm sifatida qaraldi.

To'rtinchi bosqichda tizimlashtirish va konseptual sintez metodlari orqali 50' komponentlari pedagogik modelning maqsadli, mazmuniy, jarayon-texnologik va baholash-natijaviy bloklariga joylashtirildi. Natijada tizimning statik sxemasi emas, balki maqsaddan natijaga, natijadan esa qayta aloqa orqali navbatdagi o'quv sikliga qaytadigan dinamik tuzilishi ishlab chiqildi.

NATIJALAR

Nazariy tahlil va pedagogik modellashtirish natijasida 50' integrativ metodik tizimi bo'lajak o'qituvchining og'zaki nutqini rivojlantirishga xizmat qiluvchi besh o'zaro bog'liq komponentdan tashkil topgan metodik konstruktsiya sifatida aniqlandi. Tizimda har bir komponent mustaqil vazifaga ega, biroq kutiladigan pedagogik natija komponentlarning o'zaro muvofiqlashtirilgan faoliyati orqali yuzaga keladi.

1-jadval. 50' integrativ metodik tizimi komponentlarining funksional tavsifi

Komponent	Asosiy funksiya	Nutqiy faoliyatdagi ifodasi	Integrativ aloqasi
O'qituvchi	Tashkil etuvchi, fasilitator va diagnost	Nutqiy vaziyat yaratadi, model ko'rsatadi, teskari aloqa beradi	Barcha komponentlarni maqsad va mezonlar asosida muvofiqlashtiradi
O'rganuvchi	Faol subyekt va refleksiv ishtirokchi	Gapiradi, tinglaydi, savol beradi, dalillaydi, o'z nutqini tahlil qiladi	Topshiriq, metod va muhit imkoniyatlarini faoliyatga aylantiradi
O'qitish metodlari, texnikasi va amaliyoti	Nutqiy faoliyatni texnologik tashkil etish	Munozara, rolli o'yin, simulyatsiya, muammoli vaziyat, mikroo'qitish	O'quv topshirig'ini muloqot faoliyatiga aylantiradi
O'quv topshiriqlari	Nutqni harakatga keltiruvchi didaktik birlik	Tushuntirish, savol-javob, fikrni asoslash, vaziyatni boshqarish, xulosa qilish	Maqsad, metod va baholash mezonlarini bir vazifada birlashtiradi
O'qitish muhiti	Psixologik, kommunikativ va texnologik sharoit yaratish	Xavfsiz muloqot, hamkorlik, auditoriya/digital vositalardan foydalanish	Interaktivlik va real kontekstga yaqinlikni ta'minlaydi

Birinci komponent — **O'qituvchi**. Tizimda o'qituvchi tayyor bilimni uzatuvchi yagona manba emas, balki nutqiy faoliyatni loyihalovchi, vaziyat yaratuvchi, kuzatuvchi va moslashuvchan qayta aloqa beruvchi subyekt sifatida talqin qilinadi. O'qituvchining vazifasi talabani o'rniga gapirish emas, balki uning mustaqil nutq hosil qilishi uchun metodik sharoit yaratishdir. Shuning uchun o'qituvchi nutq namunasini ko'rsatish, savollar orqali fikrni kengaytirish, kommunikativ qiyinchilikni aniqlash va individual yordam darajasini moslashtirish funksiyalarini bajaradi.

Ikkinchi komponent — **O'rganuvchi**. 50' tizimining faol markazi hisoblanadi. Talaba nutqiy topshiriqni bajaruvchi obyekt emas, balki maqsadni anglaydigan, kommunikativ strategiyani tanlaydigan, suhbatdosh bilan hamkorlik qiladigan, o'z nutqini kuzatadigan va zarur holatda tuzatadigan subyekt sifatida qatnashadi. Bu holat refleksiv-regulyativlik tamoyilining bevosita namoyon bo'lishidir.

Uchinchi komponent — **O'qitish metodlari, texnikasi va amaliyoti**. Nazariy mazmunni faol nutqiy tajribaga aylantiruvchi texnologik vositalar majmuasidir. Munozara, rolli o'yin, simulyatsiya, muammoli vaziyat, juftlik va guruhdagi interaktiv ish, mikroo'qitish kabi shakllar talabani nutqini reproduktiv takrorlashdan produktiv muloqotga olib o'tadi. Topshiriqqa asoslangan ta'lim kommunikativ maqsadga yo'naltirilgan faoliyatni tashkil etish imkonini berishi haqidagi qarashlar bu komponentning metodik asosini mustahkamlaydi.

To'rtinchi komponent — **O'quv topshiriqlari**. 50' tizimida integratsiyaning amaliy tuguni vazifasini bajaradi. Chunki aynan topshiriqda maqsad, mazmun, metod, vaziyat, hamkorlik shakli va baholash mezonlari bir vaqtda konkretlashadi. Yo'naltirilgan topshiriqlar "mavzu haqida gapirish" shaklidagi umumiy ko'rsatmadan farqli ravishda o'qituvchilik faoliyatining aniq kommunikativ vazifalarini modellashtiradi: yangi mavzuni tushuntirish, o'quvchining

noto'g'ri javobiga pedagogik munosabat bildirish, bahsni boshqarish, savolga izohli javob berish, ota-ona yoki hamkasb bilan professional muloqot qilish va dars yakunini og'zaki umumlashtirish.

Beshinchi komponent — **O'qitish muhiti**. Nutqiy faoliyatning psixologik, ijtimoiy va texnologik sharoitlarini qamrab oladi. Xatodan qo'rqmay gapirish mumkin bo'lgan psixologik xavfsiz muhit, sheriklikka asoslangan munosabat, auditoriyaning interaktiv tashkil etilishi hamda raqamli vositalardan maqsadli foydalanish talabani nutqiy faolligini oshiradi. Vaziyatli o'rganish nazariyasidagi bilimning faoliyat kontekstida shakllanishi haqidagi g'oya mazkur komponentni vaziyatlarni modellashtirish bilan bog'lashga asos beradi.

50' tizimining ilmiy-metodik mohiyati komponentlar ro'yxatida emas, balki komponentlararo integratsiyada namoyon bo'ladi. Masalan, o'qituvchi tomonidan berilgan vaziyatli topshiriq tegishli interaktiv metod orqali tashkil etilib, hamkorlikka mos muhitda o'rganuvchining mustaqil nutqiy faoliyatiga aylantiriladi; bajarilish jarayonida o'qituvchi va tengdoshlar qayta aloqa beradi; o'rganuvchi esa refleksiya asosida keyingi nutqiy harakatini tartibga soladi. Shu tariqa tizimda chiziqli "o'qituvchi — talaba" modeli o'rniga ko'p yo'nalishli kommunikativ aloqalar yuzaga keladi.

2-jadval. 50' tizimi va pedagogik model bloklarining integratsiyasi

Pedagogik model bloki	50' komponentlarining yetakchi roli	Asosiy jarayon	Kutiladigan natija
Maqsadli blok	O'qituvchi O'rganuvchi	Og'zaki kommunikativ ehtiyoj va maqsadlarni aniqlash	Maqsadni anglagan va faol nutqiy pozitsiyaga ega talaba
Mazmuniy blok	O'quv topshiriqlari O'qituvchi	Nutqiy niyatlar, til va muloqot vositalarini tanlash	Nutq mazmunining kontekstga mosligi
Jarayon-texnologik blok	Metodlar, texnikalar va amaliyot O'qitish muhiti O'rganuvchi	Interaktiv mashq, simulyatsiya, mikroo'qitish, hamkorlik	Ravon, mantiqiy va vaziyatga mos og'zaki faoliyat
Baholash-natijaviy blok	O'qituvchi O'rganuvchi O'quv topshirig'i	Mezonli baholash, o'zini/o'zaro baholash, refleksiya, qayta aloqa	Aniqlangan rivojlanish dinamikasi va keyingi individual maqsadlar

Maqsadli blok tizimning yo'nalishini belgilaydi. Unda bo'lajak o'qituvchining kommunikativ ehtiyojlari, pedagogik vaziyatlarda bajarishi kerak bo'lgan nutqiy funksiyalar va rivojlantiriladigan ko'nikmalar aniqlanadi. Mazmuniy blok ushbu maqsadlarni og'zaki mavzular, kommunikativ niyatlar, nutqiy strategiyalar va vaziyatli topshiriqlar mazmuniga aylantiradi. Jarayon-texnologik blokda mazmun interaktiv metod va texnikalar orqali faoliyatga tatbiq etiladi. Baholash-natijaviy blok esa erishilgan nutqiy natijani mezonlar asosida aniqlab, yangi o'quv sikli uchun qayta aloqa hosil qiladi.

Tizimning ishlashida interaktiv nutqiy hamkorlik birinchi tayanch mexanizm hisoblanadi. Og'zaki nutq monologik reproduksiya bilan cheklanmaydi; o'qituvchi savol beradi, javobni tinglaydi, aniqlashtiradi, e'tirozga munosabat bildiradi, navbatni boshqaradi va auditoriyaning reaksiyasiga qarab nutqini o'zgartiradi. Shu sababli 50' tizimida dialog, polilog, juftlik va guruhdagi muloqot topshiriqlari alohida ahamiyat kasb etadi.

Ikkinchi mexanizm — vaziyatli-kontekstual tashkil etish — nutqiy topshiriqni kelajak faoliyat sharoitiga yaqinlashtiradi. Topshiriqning kim bilan, qaysi maqsadda, qanday pedagogik vaziyatda va qanday kutilmagan kommunikativ omillar mavjudligida bajarilishi oldindan belgilanadi. Natijada talaba tayyor matnni qayta aytishdan ko'ra, vaziyatga mos nutqiy qaror qabul qilishga majbur bo'ladi.

Uchinchi mexanizm — refleksiv-regulyativlik — talabani o'z nutqini kuzatishi, kuchli va zaif jihatlarini aniqlashi hamda keyingi harakatni rejalashtirishini nazarda tutadi. Refleksiya topshiriqdan keyingi formal savol emas, balki "nimani aytdim → qanday aytdim → suhbatdosh qanday qabul qildi → niman o'zgartirishim kerak" zanjiri asosidagi o'zini boshqarish jarayoni sifatida tashkil etiladi.

To'rtinchi mexanizm — moslashuvchan qayta aloqa — o'qituvchi, tengdosh va o'zini baholash manbalarini birlashtiradi. Qayta aloqa faqat xatoni ko'rsatish bilan cheklanmasdan, mazmunning aniqligi, mantiqiy izchillik, ravonlik, nutqiy etikaga rioya qilish, vaziyatga moslik va kommunikativ ta'sirchanlik kabi mezonlar asosida keyingi rivojlanish yo'nalishini belgilashi kerak. Shu jihatdan baholash natijani qayd etuvchi yakuniy amaliyotdan rivojlanishni boshqaruvchi mexanizmga aylanadi.

Natijada 50' integrativ metodik tizimining dinamik formulasi quyidagicha ifodalanadi: og'zaki kommunikativ maqsad → vaziyatli mazmun va topshiriq → interaktiv metodik faoliyat → refleksiya va mezonli baholash → moslashuvchan qayta aloqa → yangilangan individual nutqiy maqsad. Mazkur sikl takrorlangan sari o'rganuvchining og'zaki nutq faoliyati murakkablashib, mustaqillik darajasi ortib boradi.

MUHOKAMA

Olingan konseptual natijalar kommunikativ kompetensiyani real ijtimoiy vaziyatda til vositalaridan maqsadga muvofiq foydalanish qobiliyati sifatida ko'ruvchi yondashuvlar bilan uyg'unlashadi. Biroq 50' tizimida asosiy e'tibor kommunikativ kompetensiyani tarkibiy tasnifidan ko'ra, bo'lajak o'qituvchining nutqini yuzaga keltiruvchi metodik shartlarning o'zaro integratsiyasiga qaratiladi. Shu jihatdan tizim kommunikativ kompetensiya nazariyasini pedagogik

tayyorgarlikning konkret metodik mexanizmiga aylantirishga urinadi. J. Lave va E. Wengerning vaziyatli o'rganish konsepsiyasi o'rganishni ijtimoiy amaliyotda ishtirok etish bilan bog'laydi. 50' tizimidagi vaziyatli-kontekstual tashkil etish ham shu g'oyaga yaqin, ammo u bo'lajak o'qituvchi nutqining maxsus didaktik modellashirilishiga urg'u beradi. Talaba real maktab amaliyotiga kirishdan avval auditoriyada professional vaziyatlarning kommunikativ modelini bajaradi. Bu yondashuv nazariy bilim va harakat o'rtasidagi masofani qisqartirish imkonini beradi.

M. Eraut professional bilimning kitobiy bilim, boshqa kishilardan o'rganish va shaxsiy tajriba orqali shakllanishini ko'rsatadi. 50' tizimida bu uch yo'nalish mazmun, hamkorlik va amaliy topshiriqlar orqali birlashtiriladi. O'rganuvchi nazariy qoidani o'zlashtiradi, o'qituvchi va tengdoshlardan nutqiy model hamda qayta aloqa oladi, so'ng vaziyatli topshiriqda shaxsiy kommunikativ tajribani hosil qiladi. Shunday qilib, og'zaki nutq "bilish"dan "bajara olish"ga o'tuvchi faoliyat sifatida shakllanadi. C. Goh va A. Burns og'zaki nutqni o'qitishda nazariya va amaliyotni yaxlit metodik doirada birlashtirish, turli tipdagi nutqiy topshiriqlardan foydalanish zarurligini ko'rsatadi. Thornbury esa gapirishni o'qitishda ravonlik, aniqlik, registr, suhbat va munozara kabi faoliyatlarni muhim deb hisoblaydi. 50' tizimi bu metodik g'oyalarni bo'lajak o'qituvchining kontekstiga moslashtirib, nutqiy topshiriqni o'qituvchi → o'rganuvchi → metod → muhit aloqalarining markaziy didaktik tuguniga aylantiradi.

R. Ellis tomonidan tizimlashtirilgan topshiriqqa asoslangan yondashuv kommunikativ maqsadga ega vazifalar orqali o'rganishni faollashtirish imkonini beradi. 50' tizimida esa topshiriq faqat kommunikativ faoliyat birligi emas, balki pedagogik modelning maqsadi, mazmuni, texnologiyasi va baholash mezonlarini bog'lovchi integrator sifatida talqin qilinadi. Shu sababli bir xil metod turli topshiriq va muhitda turlicha pedagogik natija berishi mumkinligi hisobga olinadi. Taklif etilayotgan tizimning metodik afzalligi shundaki, u og'zaki nutqni rivojlantirishni bitta metod, alohida mashqlar majmuasi yoki faqat baholash vositasiga bog'lab qo'ymaydi. Tizim samaradorligi besh komponentning o'zaro muvofiqligiga tayanadi. Masalan, yuqori sifatli vaziyatli topshiriq interaktiv muhit va mos qayta aloqasiz kutilgan natijani bermasligi mumkin; samarali metod esa o'rganuvchining faol subyekt pozitsiyasi shakllanmagan sharoitda formal mashqqa aylanib qoladi. Demak, integratsiya tizimning qo'shimcha xususiyati emas, uning ishlash shartidir.

Shu bilan birga, ushbu maqoladagi natijalar konseptual-metodik darajada olinganini alohida qayd etish lozim. 50' tizimining bo'lajak o'qituvchilarning og'zaki nutq ko'rsatkichlariga ta'siri keyingi bosqichda tajriba-sinov ishlari orqali tekshirilishi, kirish va yakuniy diagnostika natijalari statistik usullar bilan qiyoslanishi zarur. Bunday empirik tekshiruv tizimning qaysi komponentlari va aloqalari eng yuqori pedagogik ta'sirga ega ekanini aniqlash imkonini beradi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari 50' integrativ metodik tizimini bo'lajak o'qituvchilarning og'zaki nutq ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan yaxlit metodik konstruksiya sifatida tavsiflash imkonini berdi. Tizimning besh komponenti — O'qituvchi, O'rganuvchi, O'qitish metodlari, texnikasi va amaliyoti, O'quv topshiriqlari hamda O'qitish muhiti — alohida elementlar yig'indisi emas, balki o'zaro funksional bog'langan didaktik birliklardir. 50' tizimining pedagogik model bilan integratsiyasi maqsadli, mazmuniy, jarayon-texnologik va baholash-natijaviy bloklar orqali ta'minlanadi. Mazkur bloklar "maqsadni belgilash → mazmun va vaziyatni tanlash → interaktiv faoliyatni tashkil etish → natijani baholash → qayta aloqa asosida keyingi maqsadni aniqlash" siklini hosil qiladi.

Interaktiv nutqiy hamkorlik, vaziyatli-kontekstual tashkil etish, refleksiv-regulyativlik va moslashuvchan qayta aloqa tizimning asosiy ishlash mexanizmlari sifatida belgilandi. Ularning uyg'unligi talabaning vaziyatlarda faqat to'g'ri gapirishini emas, balki fikrni maqsadga muvofiq tashkil etish, suhbatdoshga moslashtirish, muloqotni boshqarish va o'z nutqini takomillashtirish qobiliyatini rivojlantirishga yo'naltiriladi.

Amaliy jihatdan 50' tizimi oliy pedagogik ta'limdagi nutqiy tayyorgarlik mashg'ulotlarini loyihalash, vaziyatli topshiriqlar bankini ishlab chiqish, mikroo'qitish va simulyatsiya mashg'ulotlarini tashkil etish hamda mezonli baholash vositalarini yaratishda metodik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin. Keyingi tadqiqot bosqichida tizimning samaradorligini tajriba va nazorat guruhlarini kesimida diagnostik, mezonli va statistik tahlil asosida tekshirish maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Hymes D. On Communicative Competence // *Sociolinguistics* / eds. J. B. Pride, J. Holmes. – Harmondsworth: Penguin Books, 1972. – P. 269–293.
2. Canale M., Swain M. Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing // *Applied Linguistics*. – 1980. – Vol. 1, No. 1. – P. 1–47. – DOI: 10.1093/applin/I.1.1
3. Lave J., Wenger E. *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1991. – 138 p. – DOI: 10.1017/CBO9780511815355
4. Eraut M. *Developing Professional Knowledge and Competence*. – London: RoutledgeFalmer, 1994. – 272 p.
5. Goh C. C. M., Burns A. *Teaching Speaking: A Holistic Approach*. – New York: Cambridge University Press, 2012. – 301 p.
6. Thornbury S. *How to Teach Speaking*. – Harlow: Pearson Education, 2005. – 156 p.
7. Ellis R. *Task-Based Language Learning and Teaching*. – Oxford: Oxford University Press, 2003. – 387 p.
8. Vygotsky L. S. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes* / eds. M. Cole, V. John-Steiner, S. Scribner, E. Souberman. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978. – 159 p.

9. Schön D. A. *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*. – New York: Basic Books, 1983. – 374 p.
10. Richards J. C., Rodgers T. S. *Approaches and Methods in Language Teaching*. – 3rd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014. – 410 p.